

Verslag SLB Roemenië-reis oktober 2001.

Samenstelling van de groep:

Bestuursleden : Jaap Bolderman, Johannes Fokke en Wim Otten jr.
Gasten : Cees Bolderman, Johan Dekker, Teunis Kok en Wim Otten sr.
Datum vertrek : 18 oktober 2001
Datum terugkeer : 26 oktober 2001
Vervoer : Mercedesbus van SLB en de Mercedes 270 ML van Johan.

We komen samen op het adres van Wim en Siny Otten aan de Graspieper 7 te Vriezenveen. Daar is het reeds een drukte van belang. De reisgenoten zijn er al: Jaap Bolderman (Daarlerveen) en zijn vader Cees Bolderman (Amerongen), Teunis Kok (Hilversum), Johan Dekker (Vriezenveen) Johannes Fokke (Vriezenveen) en de beide Wim Ottens uit respectievelijk Vriezenveen en Rijssen.

De laatste was die avond ook de allerlaatste omdat hij nog halverwege op zijn schreden moest terugkeren. De trui vergeten. De koffers zijn ingeladen, nog een kop koffie gedronken en toen samen gelezen uit de Romeinenbrief waarin het twaalfde hoofdstuk de inhoud, kracht, reikwijdte en grondhouding wordt beschreven van de onderlinge liefde. Samen ook gebeden voor de reis, het reisdoel, de reisgenoten en hen die we achterlaten en zullen ontmoeten zo God het geeft.

Via Enschede, Ahaus, de Sauerlandroute, Würzburg Nürnberg, Regensburg bij Passau Oostenrijk binnen gereden richting Wenen. Bij Hegyeshalom de Hongaarse grens gepasseerd en de reis vervolgd richting Budapest.

Na Budapest rijdt Wim O.sr. voorop en terwijl de andere slapen wordt er een afslag te vergereden. Dat wordt gecorrigeerd door terug te rijden en binnendoor onze reis te vervolgen richting de Roemeense grens.

We rijden nog een lang stuk over een tweebaansweg richting de grens. We hebben geen pension kunnen regelen en zullen dus nog moeten zoeken. Zo'n 20 kilometer voor de grens stoppen we bij een net restaurant met ogenschijnlijke hotelaccommodatie. Wim jr. wendt zijn Hongaarse verbale letterkundige begaafdheid aan om te informeren naar de slaapmogelijkheden.

Het schijnt helemaal vol te zitten. De ober belt enkele keren en hij regelt een onderdak een Zimmer frei in Artánd: twee kamers met 3 en 4 bedden. We kunnen wel wat eten en dat doen we ook, zonder dat we er spijt van krijgen. De maaltijd, waarbij we verschillende gerechten kunnen bestellen wordt snel op tafel gezet. De goulashsoepen wordt opgediend in een soort stenen viskom, terwijl de uiensoep, geen enkel vergelijk met de franse variant, buitengewoon lekker smaakt. Dan het hoofdgerecht: schnitzels of gebakken forel opgediend met patat en gekozen soorten sla.

We hebben het nog maar net op, het is dan zo'n 6 uur, of de eigenaar van de Zimmer frei meldt zich al en hij rijdt ons voor naar Artánd. We gaan de weg af, waar we laatste vrachtwagens uit de 6 kilometer lange rij voor de grens staan te wachten. Hij slaat een zandpad in en we rijden nog even weer op een verharde weg. Linksaf weer een zandpad in en dan rechts staat zijn woning. We zien er weinig van het is inmiddels donker. De auto's kunnen worden geparkeerd achter de woning. De kamerverdeling vindt op natuurlijke wijze plaats. Johan, Wim en Johannes slapen met zijn drieën, de rest op de grote kamer pal naast elkaar.

We gaan nog even iets drinker en komen in een soort café. Tegen negenen gaan we richting bed en binnen de kortste keren is ieder al dan niet snurkend onder zeil.

Half zeven loopt de wekker af en vormt zich de file voor de douche. Tegen acht uur kunnen we vertrekken. Binnen een half uurtje hebben we de beide loketten elk van de Hongaarse en Roemeense grens gepasseerd. We rijden Roemenië binnen en we bevinden ons op de E60, de hoofdweg tussen Boedapest en Boekarest de beide hoofdsteden. Het is een tweebaansweg met steeds minder verkeer en steeds vaker paard en wagen, soms beladen met maisstengels. Vaak oude huisjes en dorpjes die bv. huis aan huis rieten producten verkopen.

De afstand van de grens tot Cluj-Napoca is 165 kilometer. We verliezen een uur aan het tijdsverschil tussen Hongarije en Roemenië en rijden om 12.30 uur de stad Cluj binnen. Wim jr. weet niet precies meer waar het Diakonia gebouw is en het lukt hem niet een oriëntatie punt te vinden. We spreken een taxi-chauffeur aan en vragen hem ons door de stad naar het adres Str.Ponorukui nr 1 (Centru Diakonia) te loodsen. Nog even denken we aan de mogelijkheid dat de man ons onnodig zal trakteren op een rit door alle stadsdelen, maar Wim ziet op een gegeven moment weer bekende punten en we zijn er tamelijk snel. Jaap stelt Wim het geld Duitse Marken ter hand en Wim vraagt wat de kosten zijn. De meter geeft aan DM 2.70. Dan is een verdubbeling een schijntje van een fooi en voor de man een forse injectie voor de dagopbrengst.

We hebben afgesproken om 13.00 uur bij Diakonia te zijn om te spreken met Arthur (directeur van diakonia) en zijn financiële medewerker Jasko György en Balász de directeur van Bonus Pastor. Niemand is er. Wim belt met Balász en die zou komen. Naar Roemeens gebruik niet op tijd.

Arthur is naar Boedapest en nog niet terug. De financiële man is er wel. In het gebouw is aanwezig een zekere Nitrauw van de Christen Unie die getolkt wordt door Rebecca Herman, een college-genote Hongaars van Wim Otten jr. op de universiteit van Groningen. Die mensen zijn hier om een lezing te verzorgen over Christelijke politiek.

Als Balász komt vindt er naar 's landswijs een eerzame maar uitbundige begroeting plaats.

Hij heeft ook de theologisch gevormde pastoraal werker Adorján Kálmán uitgenodigd die een bijbelstudie zal verzorgen. Hij doet dat naar aanleiding van Jeremia 2 vers 4 tot 9.

Hierna neemt Kálmán ons mee naar de stad, terwijl de anderen in vergadering gaan. We rijden eerst naar de praktijk van Arthur en nadien naar de flat van Hajny.

Vervolgens lopen we even door het centrum van Cluj. Teruggekomen bij Diakonia, zijn de besprekingen al afgerond en zit de delegatie bij de jongeren conferentie waar een muzikaal intermezzo door een kamerorkest wordt beluisterd.

Balasz laat ns de nieuwe behuizing zien van Bonus Pastor in het Diakonia gebouw. De kamer van de administratie van o.a. Eva, de kleine ruimte waar hij zelf zit als directeur en achter in de gang de bibliotheek en werkkamer van ds. Horváth Levente. We rijden tegen 4 uur Cluj uit hunkerend naar een "peco-station", om vooral voor de bus brandstof te kunnen inslaan.

Langs het dorp Mera, waar Arthur, de arts een dependance heeft, gaan we richting Zalau en komen dan steeds dichterbij onze eindbestemming Lele. Dat de laatste loodjes het zwaarst wegen, gaat zeker hierop. De wegen worden slechter, de snelheid van onze voertuigen neemt af en de hoop om eindelijk Lele te bereiken neemt evenredig toe.

Rond half zeven rijden we Lele binnen waar de duisternis van de avond zich reeds opdringt. We rijden het hele dorp door tot aan de kerk waarachter de pastorie staat.

We worden begroet door Aniko, de vrouw van de predikant, zien haar schoonmoeder oma Ilona en worden naar verwezen naar de grote kamer waar de tafel is gedekt. De predikant, Sándor, begroet op Roemeense wijze de oude bekenden onderons en geeft de nieuwelingen een hand. We komen rond de tafel te zitten en oma (Ilona) en Aniko brengen het eten. Een bijzondere gewaarwording is dat je als mannen alleen aan de tafel zit en de vrouwen op afstand toezien of de voortgang in het eten niet stagneert. De palinka wordt ingeschonken en de bedoeling is dat die in een keer achterover wordt geslagen. Het is een sterke drank, nogal wat krachtiger als onze jenever.

Sándor doet een gebed en vervolgens wordt er een soort heldere bonensoep geserveerd. We krijgen vervolgens een schaal met een soort spaghetti belegd met kipdeeltjes. Naar later blijkt is een vaste gewoonte dat er altijd grote sneden brood op tafel en wordt er wijn of limonade geserveerd. De spaghetti naturel, maar is waarschijnlijk gekookt in een bouillon, waardoor er een smaak aan is gekomen. De kipdelen zijn waarschijnlijk eerst gekookt en daarna wat gebraden.

Wat opvalt is dat niet alleen het eten een rol speelt aan tafel, maar vooral de gezelligheid, het onderhoudend gesprek.

Er komen allerlei mensen binnen lopen, waaronder ook Zoli, de gastheer van Johannes en Johan en Imre, de voorzitter van de kerkenraad waar Jaap en zijn vader Kees zullen verblijven. Er blijkt nog een gezin te logeren deze nacht in de pastorie: Szegedey István en zijn vrouw Gyöngyi en hun dochter. De man is ouderling en heeft de middelbare school samen met Sándor doorlopen. Hij is douanier. Gaande weg de avond voegt hij zich aan onze tafel.

We horen dat er morgen een bijzondere dienst zal plaats hebben nl. Sándor wordt na 8 jaren predikant te zijn geweest in Lele nu ook officieel bevestigd in deze gemeente. Daar was na de benoeming destijds door de bisschop, de belangrijkste grondslag voor zijn verbinding aan de gemeente, nog nooit van gekomen. Dit zal ertoe leiden dat de oud-deken en de huidige deken er zal zijn en een aantal collegae van omliggende dorpen. Ook zal het orgel officieel in gebruik worden genomen, dat mede door de SLB is gefinancierd.

Opmerkelijk is hoe vriendelijk en gastvrij deze mensen zijn, zodat je als het ware na een enkel uur het gevoel hebt hen al veel langer te kennen en meteen thuis voelt. Ondertussen is Bessenyei Károly, na zijn recente ongeval voorlopig steunend op krukken ook geweest. Nu zijn dochter, die in Budapest werkt, deze week naar huis is gekomen, kan hij geen slaappleatsen aanbieden. Dat betekent dat Wim jr., Teunis en Wim sr. in de pastorie zullen logeren. Wim jr. dicht zich het eerstgeboorterecht toe door het tweepersoonsbed te claimen en Teunis en Wim hoeven geen linzensoep te verwisselen om een slaappleats uit de drie verder nog op deze kamer staande eenpersoonsbedden te kiezen. De beide Wimmen zitten nog tot ver over twaalfen door te praten met Sándor, Aniko en Istvan, gezellig rondom de tafel en sluiten de dag met het lezen van 1Korinthe 2 en een stukje van Spurgeon. Sander belooft Istvan een Hongaars boekje van Spurgeon.

Zondagmorgen om 9 uur staan we op. Voor onze afscheidingsbehoeften zijn aangewezen op houten sanitair. De kleine ruimte is qua lichtinval afhankelijk van de mate waarin je deur naar het gangetje laat openstaan. Op de gang is nl. het enige lichtpunt in dit deel van de woning. Een dimmer dus die omgekeerd evenredig is aan je grenzen van privacy.

Wanneer je de badkamer betreedt lijkt je een sprong te maken in de tijd. Er is een douche, een ligbad en WC. Je bent blij dat je de voorkennis hebt dat niet alles

ook is aangesloten. Weest dus selectief in het gebruik en beheers je. Ook de douche is niet echt bruikbaar. De warme kraan geeft na wachten een dunstraaltje lauw water maar dat is binnen de kortste keren ook weer opgedroogd.

We komen desalniettemin verfrist in onze kleren, al moet Wim nog lange tijd wachten op zijn pak dat in de bus, die door Jaap is meegenomen, is blijven hangen. Istvan doet enkele pogingen het pak op te halen, maar Jaap en zijn vader zijn een ochtendwandeling gaan maken. Dus gewoon wachten in het volste vertrouwen dat het begin van de kerkdienst om 11.00 uur zich zal aanpassen aan het nu nog voortdurend pakloze ongemak.

Het gezin heeft zich inmiddels in zijn paasbest gehesen en Sándor ontvangt in zijn zwarte ambtskleding zijn evenzo geklede collegiale gasten. Om half elf wordt langdurig de klok geluid en komen de mensen in gepaste schone kleding stromend en soms strompelend richting het Godshuis. Het zijn er veel (je denkt dat Lele kleiner is dan in werkelijkheid) en alle leeftijden zijn ook vertegenwoordigd. De mannen zitten aan de rechterkant, de vrouwen aan de linker zijde. Op de galerij waarop het orgel staat is die scheiding ook doorgetrokken voor de kinderen, terwijl de beide andere galerijtjes de vooral jongere mensen wel gemixed zitten. Bij binnenkomst doet iedereen eerst staande een kort gebed.

Op rij komen dan Sándor en zijn collegae binnen, gekleed in een zwart pak en omhangen met een soort cape-toga. Het zijn de oud-deken en deken Balogh Sándor, Barcza Daniel en ook Pály Kis Zsigmond. Ook is er een neef van Sándor bij. Er wordt gezongen, iets waarvan de melodielyn nagenoeg overeenkomt met de berijmde psalm 24. Er wordt gelezen psalm 33 en vervolgens een gebed uitgesproken. In de toespraak die gericht is op de ingebruikname van het orgel wordt benadrukt dat de lofzang moet opklimmen uit het hart en dat daarbij naar analogie van de orgelpijpen verschillende toonsoorten en volumes zijn. Dan volgt de bevestiging van Sándor die vervolgens kort wordt toegesproken door zijn collega's die allen hem een gedeelte voorlezen waaronder psalm 65. Zij benadrukken de zwaarte en zegen die in het predikantswerk wordt ervaren en de boodschap die verkondigd moet worden. Behalve Wim jr. kan niemand van ons ook maar een lettergreep opvangen. Tot besluit spreekt Sándor en hij bedankt o.a. de Nederlandse vrienden voor hun bijdrage aan het orgel.

Na deze Hongaars Gereformeerde dienst, als het vaste onderdeel nl. het zingen van het Hongaarse volkslied is gezongen verlaten eerst de vrouwen en kinderen de kerk en vervolgens de mannen. Bij de uitgang zitten kastjes waar geld geofferd kan worden. Voor de kerk blijven de mensen rondhangen en die wil kan een palinka nemen en er is ook brood.

We zijn uitgenodigd voor de gezamenlijke maaltijd met de genodigden in het aanpalende schoolgebouw, waar langzaam maar zeker wel zo'n 60 mensen binnenkomen. Nadat de tafel is geopend en we weer voor de palinka keuze zijn gesteld eten we een soort salade en staan er schotels met verschillende in plakken versneden worst bij. Daarna wordt er een soep (met een verdikte soort holle vermicelli) opgediend en wordt ook de wijn- en waterfles op tafel gezet. Er wordt voortgezet met een aardappelpuree bedekt met kipdelen en afgesloten met brood waarin verdwaalde stukjes zoetheid zitten. Daarna verdwijnen langzaam maar zeker de mensen uit het eetlokaal doch blijven voor de school nog praten voor

vertrek. Als we vol(daan) weer in de pastorie komen staat er champagne klaar omdat Aniko vandaag haar 32ste verjaardag viert. Bovendien is het moeilijk verteerbaar de drie soorten taart die op tafel worden gezet onaangeroerd te laten. De mannen vinden ook nu weer hun plek rond de tafel waar geanimeerd wordt gesproken. De vrouw van Istvan heeft op verschillende manieren al aangegeven dat ze naar huis wil, maar de man blijft met een gestold geduld bij ons zitten. Als dit niet zou passen in hun cultuur zou er zeker voor hem op weg naar huis wat zwaaien, is onze indruk. Wanneer onze nestor wordt gevraagd of hij nog een wijntje wil is zijn spontane reactie: Neen dankje, ik moet straks nog weer naar die andere hoek, waar ook weer iemand met de fles zit te wachten.

Van de voorgenomen huisgodsdienst –deze zondag zal er als uitzondering geen tweede dienst zijn- wordt om meer dan een reden afgezien en het avondeten zal om 19.00 uur worden geserveerd. Teunis en Wim besluiten een wandelingetje te maken. De mensen groeten vriendelijk en halverwege worden mensen uitgelaten. Zij spreken ons aan, het blijkt de vrouw en dochter van Károly te zijn en zij vragen ons binnen te komen. De dochter, werkend in Budapest, heeft al overal (o.a. in Iserlohn, Duitsland) gezeten en spreekt vloeiend Duits. Zij heeft ook wel gelogeed bij Wim en Siny in Vriezenveen. Károly en zijn zoon kennen ook Balász en hij weet zich ook de begroeting van Daniëlle deze zomer in Lele nog te herinneren. De taart wordt voor de dag gehaald en niemand kan verhinderen dat de zoon twee forse punten aansnijdt. Ook het glas mag niet leeg blijven en met moeite kunnen we bereiken dat het met Sinas wordt gevuld en verkomen dat wijn of palinka wordt geschonken. We maken een ommetje over een heuvel en terugkerend in het dorp komen we een onpropere man zich voortbewegend steunend op armetierige stokken. Hij maakt ons duidelijk dat hij ons vanmorgen in de kerk heeft gezien en maakt met zijn door stokken verlengde armen en benen duidelijk waar hij woont. We begrijpen maar niet dat ook hij ons misschien uitnodigt.

Even verder komen we twee wagens tegen waarop een violist en accordeonist een groepje zangers begeleidt gezeten op een boerenwagen, vergezeld door twee ruiters te paard. Dit tafereel duidt op een weer in ere te herstellen traditie die vroeger was bedoeld om mensen deze zondag in oktober naar de heuveltop op te roepen voor een dankdienst in de openlucht. Even verder worden we aangehouden door een gezin waarvan de vader ons aanspreekt. Zijn gelaat heeft een rode opgestookte tint en hij kent Wiem als de beste. Hilariteit (dat zich overigens in vergelijkbare situaties steeds herhaalt) komt er wanneer blijkt dat ik ook Wiem Otten heet, dat we neven zijn en zij maken duidelijk dat de vergelijkingen navenant zijn. Zij informeren naar Ria, doch door de taalproblemen kunnen we dat niet verder uitspitten. Later blijkt ons dat hij als de cantor wordt aangeduid en dagelijks (palinka) blosjes op zijn wangen verwerft.

Tijdens het avondeten vraagt Sándor ons dringend om even mee te gaan naar het Cultuurhuis, waar velen feestelijk bijeen zijn. Omdat hij weet dat een dergelijke bijeenkomst bijwonen vanuit onze opvattingen ongepast zou zijn heeft hij een zijkamertje “gereserveerd” waar wat mensen o.a. van zijn kerkenraad het erg op prijs zouden stellen ons even te begroeten.

Onze grenzen duidelijk besproken met Sándor, gaan we even met hem mee en ontmoeten daar de burgemeester en politiecommissaris van Lele/Hodod en een enkel kerkernraadslid. Elkaars gewoonten niet begrijpend maar wel respecterend, gaat Sándor weer met ons naar huis.

Wim jr. en sr. hebben later op de avond tot ver na twaalfen nog een fijn gesprek over de wenselijkheid, werkelijkheid en universele kernwaarde van het geloof. Wim jr. sluit de avond met het voorlezen vanuit de Hongaarse Bijbel van de eerste 8 verzen van Psalm 78.

Maandag, 23 oktober, moet er gewerkt worden. Jaap en Teunis zullen de financiële zaken op een rij zetten en ook Cees blijft bij hen. De anderen gaan met Sándor naar Cehu Silvaniei om iets te regelen voor een internetverbinding bij de lokale register-accountant, zodat ook over de financiële gang van zaken makkelijker gecommuniceerd kan worden via email. Zijn vrouw regelt de provider en hij moet die middag toch nog naar Zalau waarom hij de benodigde spullen zal meebrengen. Thuis krijgen we als lunch een heldere tomatensoep en pannenkoeken met suiker of jam.

We rijden smiddags naar Hodod en stoppen bij de door de SLB opgezette gaarkeuken en maken een praatje met de mensen die daar werken: drie vrouwen die daar koken en een jongen die deze week als invaller fungeert om de maaltijden in een tafeltje dekje formule rond te brengen in de "dienstauto".

Vervolgens gaan we naar een winkel waar geld wordt gebracht waarvoor iemand een bepaalde tijd voor zoveel wekelijks boodschappen kan halen. De betreffende vrouw met haar vijf kinderen geboren uit een verbroken samenlevingsverbinding bezoeken we ook. Zij ontvangt in haar situatie een minimale uitkering van 10 D-marken per maand waarvan ze met haar vijf kinderen moet rondkomen. Een verschrikkelijke aanblik is het om te zien hoe ze woont. Wim jr. vraagt haar een briefje over haar situatie aan de SLB te sturen pm aan de geldgever te kunnen overhandigen. Haar vader loopt op het erf vergezeld door zijn schoonzuster. Beiden zien er oud, versleten en zeer onverzorgd uit. Haar buurvrouw in dito omstandigheden, wacht voor een operatie aan haar klompvoeten op een Zwitserse organisatie van medische hulpverlening.

Daarna naar een adres gereden waar een 74 jarige vrouw woont. Haar kinderen hebben het nu 6 jarige (klein)kind bij haar achter gelaten. De woning is een bouwval. We zijn er omheen gelopen, want zoals een vrouw ons toeroept is betrokkene niet thuis. We kunnen door een openslaand raam naar binnen kijken en zien een ruimte waar nauwelijks iets leefbaars staat. Het raam waar alle glas uit is verdwenen, is volgestopt met oude lommen. Zoals even tevoren is geregeld mag deze vrouw van de SLB in het plaatselijke winkeltje weer een groot aantal maanden wat boodschappen halen om met haar klein kind te overleven. Fijn dat er sponsors die dit voor de SLB mogelijk maken.

's Avonds zijn we gaan eten bij Deák Zsiga die ons daarvoor zondag na de kerk had uitgenodigd. Deze man is duidelijk wat in betere doen. We komen te zitten in een klein kamertje waar we met tien, zoals gebruikelijk, mannen de vol gedekte tafel omzomen. Zijn vrouw met vermoedelijk haar zus treffen de voorbereidingen in de keuken. Zijn palinka moet natuurlijk ook geproefd worden. Vervolgens krijgen we een soort gefrituurde schijven, een soort hamburgers, sommige gevuld met gesmolten kaas.

Bovendien staan er schotels met enkele soorten gesneden worst, kaas en stukjes paprika. Deze dingen worden steeds aangevuld en we krijgen de indruk dat we hiermee het gemeste kalf reeds

consumeren. Als we het opgeven, komt de echter pas het hoofdmaal. Schalen gevuld met patat en bedekt met kipdelen. Deze kipdelen zijn in de oven voorbereid in een laag zout en dus zonder vet.

Het smaakt voortreffelijk en ook nu blijkt dat er nog veel kip in de keuken in de file staat. Verschillende soorten wijn worden ontkurkt. Als we het opgeven komt er als toetje een soort gesuikerde deegringen ter tafel, waar nauwelijks iemand nog iets van neemt.

Wim jr. converseert met Sándor, de gastheer en zijn zwager over de wortels van de Hongaren en de actuele politieke situatie.

Dinsdag 23 oktober, Teunis en ik blijven achter in de pastorie. Sándor, Wim jr. en Jaap zullen proberen in Cehu de computerverbinding alsnog tot stand te brengen. Ze moeten ervoor naar Zalau om een modem te halen. Teunis en ik gaan met onze camera's het dorp in om wat beeldmateriaal te schieten. Op het programma staat dat we een gezamenlijk lunch zullen gebruiken in de gaarkeuken. Maar als we tegen tweeen nog alleen zijn, vraagt oma of zij een lunch zal opdienen. Even later zitten Teunis en ik aan tafel. Ze vraagt of we een eitje lusten. Ons bevestigend antwoord wordt opgevat als een soort hoofdprijs: een schaal met tien gekookte eieren. We zitten nog aan tafel als Sándor, Wim jr. en Jaap terug zijn en zij nemen ons mee naar de gaarkeuken in Hodod. Onderweg komen we ook de anderen tegen en gezamenlijk komen, later dan bedoeld, aan in de gaarkeuken. Weer aan tafel. Palinka? Neen deze keer niet. De plaatselijke predikant is er met zijn Dacia gefinancierd door een comité uit Heteren. Ook de lokale huisarts is gekomen voor de lunch. Dit keer wordt het koolsoep met worst en daarna schalen met een combi van aardappelpuree en rijst, bedekt met kipdelen en worst.

Daarna gaan we naar een boer in Varga Jenó. Zijn vrouw pikken we op bij het tankstation waar ze werkt. Deze boer wil zijn veehouderij uitbreiden, bouwt een grote stal en heeft gevraagd aan de RPD (een bankvorm waarin de SLB participeert), om een investeringslening. De stal in aanbouw wordt bekeken en juist komen ook de herders met de kudde koeien uit de velden. Er wordt water voor hen geput en dan worden ze de stal ingedreven. Op de terugweg rijdt Sándor in de Mercedes als een pastor te paard, doch hij wordt door, naar later blijkt een van zijn gemeenteleden van de weggereden. Het spiegel van de tegenligger markeert zijn passage op de zijflank.

's Avonds eten we galuska, wat door oma zelf wordt gemaakt. Een soort deegwaar die op een bijzondere wijze door haar wordt bereid. Daarna komt Zoli die met ons zal gaan jagen. Zoli zal de lichtbak bedienen, die wordt aangesloten op de accu. Sándor zal het geweer hanteren. Johan en ik ga mee en we rijden over de gaterige wegen Lele uit. Al snel wordt de lichtbak ontstoken en speurt Zoli vanuit het open dak naar wild. We speuren een haas op en een ree. Er wordt geschoten, maar gemist. Wel is daarmee het jachthart kennelijk ontvlamd, want de beide heren loodsen ons de braakliggende velden op en de allwheeldrive wordt hier op zijn krachten en mogelijkheden aangesproken. Wat er zoal op de landerijen groeit wordt weggemaaid en soms rijden we (te) dicht langs de struiken, zodat er een wasstraat naturel-effect ontstaat. De aanvankelijk aarzeling ten opzichte van de risico's voor de auto, doet Johan al snel af met: Toemaar, ik kan nu niet weer terug; ik vind het machtig mooi! Uiteindelijk schieten we een flinke haas en komen later nog oog in oog te staan met een drietal reeën. Na twaalfen zijn we terug bij de pastorie en wordt de haas geslacht door Zoli in de kelder van de pastorie. We nemen nog een palinka en gaan om 01.00 uur naar bed.

Woensdag 24 oktober 2001. De laatste volledige dag. Jaap, Johannes en Wim jr. gaan in vergadering met Bessenyei Károly en Dobai Károly. De anderen wachten tot ze naar Hodod zullen rijden. Cees heeft afgesproken dat hij mee zal gaan eten rond brengen. Als we bij de gaarkeuken komen blijkt de maaltijd vandaag te bestaan uit een soort gefrituurde deegrolletjes en....bonensoep. Teunis laat zich de soep smaken. Er komt een zeer omvangrijke oorspronkelijk uit Cluj-Napoca afkomstige Roemeen binnen. Hij vertelt journalist te zijn en directeur van een Hongaars televisie-onderdeel in Budapest, dat veel Roemeense kijkers trekt. Hij heeft pas vernomen van het gaarkeukenproject en de activiteiten van de SLB in deze vier dorpen en zou graag daaraan aandacht besteden. Hij vindt een prachtig en opmerkelijk initiatief. Een interview zou hij graag afnemen.

Hij zegt een vriend te hebben wonen in Zwolle, een zekere Herman. Mogelijk, realiseert Wim jr. zich wanneer hij dit hoort, is dit de Hongaarse predikant en vader van Rebecca Herman, de college genote van Wim jr. in Groningen, die we ook in Cluj hebben ontmoet. We geven hem het Nederlandse telefoonnummer van Wim jr. en noemen de naam van Sándor, de pastor van Lele. In Lele is namelijk nog steeds geen telefoon en er kan evenmin met een Gsm worden getelefoneerd. Je moet daarvoor naar een heuvel buiten het dorp om signaal te hebben. Tegen half één komen enkele mensen, waaronder kinderen om hun dagelijks potje op te halen in hun geëmailleerde pannetjes.

We volgen de distributie auto terug naar Lele en komen bij de school. Daar krijgen alle kinderen de warme maaltijd en dan rijden we naar Giurtelec waar een aantal uiterst povere mannen al staan te wachten. Johan verliest zijn gebruikelijke onveranderlijke beheertheid en neemt de enorme muts van een van hen van zijn hoofd en zet hem op. Wanneer hij later hoort dat dit hoofddekseel onvermijdelijk bezet gebied is van een kolonie luizen, slaat de onrust toe. De keuze is zijn haren wassen met dieselolie (zigeuner recept) of douchen. Hij kiest voor het laatste en daarvoor moet de waterwarmer ontstoken worden.

We lunchen in de pastorie waar we na de gebruikelijk soep nu patat krijgen met heerlijk gebakken kipdelen. Het smaakt bijzonder lekker. 's Middags zien we dat Aniko en oma Ilona een tiental kippen slachten en voorbereiden voor de diepvries. We maken nog wat foto's en video-opnames in de kerk, terwijl Teunis op het pas geplaatste orgel speelt. Hij vreest dat de tremulant de gehele orgelkast overheerst en in beweging zet.

Ondertussen is Balász gekomen, schuift bij ons aan de eettafel, waarna de bestuurlijke delegatie kiest voor de vergaderzaal. Wij gaan naar Cehu om te tanken en banjeren wat door de stad. Nadien loop ik nog een keer door Lele om met de digitale fotocamera nog wat plaatjes te schieten van het dorp en haar inwoners. Je legt iets vast waarvan je weet dat het, ook zonder beelddrager, een onuitwisbare herinnering zal blijken te zijn.

's Avonds eten wet bij de schoonmoeder van Károly. Het rituele palinka recept natuurlijk en daarna allerlei plakjes worst. Dan zijn er koolrolletjes, een soort niet krokante loempia's. Het hoofdgerecht is gebakken aardappelen belegd met vlezige krabbetjes. Johan besteld nog twee Roemeense wagens bij Sándor en Károly in de hoop dat die eerstdaags naar Nederland kunnen worden getransporteerd. Ook zal hij

de andere dag met Károly nog even naar het ziekenhuis gaan. Het is al tegen tien wanneer de heren Zoli, Sándor en Johan nu Teunis op een jachtavontuur zullen trakteren. Ook Johannes gaat mee. Tijdens deze jachtpartij, waarbij overigens weer een haas wordt verschalkt, wordt een politieconfrontatie door Zoli en Sándor in scène gezet. Men vlucht met gedoofde lichten van het jachtterrein. Later blijkt dat de waargenomen lichten afkomstig waren van een jagende dorpsgenoot die vast was komen te zitten met zijn auto. Deze liet zich laat in de avond nog door een opgehaalde trekker verlossen uit zijn benarde positie.

Donderdag 25 oktober zijn we naar Cehu gereden om Aniko en Sándor de procedure om te e-mailen uit te leggen. Ze blijken snelle leerlingen en noteren elke stap (22) afzonderlijk. Lastig voor hen blijft dat de programmatuur in de Nederlandse taal is gesteld. Misschien nog iets om aan te werken.

Thuis gekomen nemen we een lunch: Soep met blokjes aardappel en een grove macaronie met in parten gesneden haas, die twee avonden ervoor was geschoten.

Bijna klokslag 13.00 uur (Roemeense tijd) wordt uitbundig afscheid genomen en de terugreis aanvaard.